

Петровић Далибор*

Универзитет у Источном Сарајеву
Православни богословски факултет
Светог Василија Острошког, Фоча

Покушај изградње руске цркве у Сарајеву између два свјетска рата

Резиме: Између два свјетска рата у Сарајеву је постојала знатна популација Руса белогардејаца који су ту организовали свој живот и рад. Велики број тих људи био је изузетно образован а притом и свјестан својих коријена, културе и духовности. Жељели су да своје наслеђе очувају у новонасталим околностима, те су због тога и покренули иницијативу за подизање руског православног храма у Сарајеву. Ипак, за њих и средину у којој су обитавали често није било одговарајућег рјешења. Исто тако, уочљива је извјесна доза неспремности српских институција у Сарајеву да овој популацији пружи додатну помоћ на основу које би у Сарајеву руски избјеглички корпус оставио упечатљивији материјални траг свог постојања.

Кључне ријечи: Руси, белогардејци, кадетски корпус, Сарајево, руска капела, Српска црква.

Сарајево је између два свјетска рата имало разноврснију етничку и религијску слику својих грађана него што је то случај данас. Ослобођено од многовјековних стега које су наметале стране војне и политичке силе, у Сарајеву се неко вријеме осјећала другачија клима. Појавила се могућност да се нагомилана вјерска и национална осјећања, као и специфичности одређених националних заједница, могу слободније испољити. Међутим, изградити православни храм у Сарајеву никада није било лако. Очигледана потврда овог навода налази се у чињеници да су у ужем градском језгру Сарајева до 1941. године изграђене само три православне цркве. У средини која је традиционално представљала мјешавину три основна национална и вјерска идентитета на овим просторима послје Првог свјетског рата придружио се и руски национални корпус. Природно је било очекивати да је та национално и религијски самосвјесна популација жељела да изгради свој храм у коме би несметано наставила његовање свог духовног наслеђа. Ипак, и поред исказане жеље и декларативно испољене подршке од стране савременика, до изградње храма није дошло. Очигледно су историјске и друштвено-политичке околности тог времена неповратно осујетиле ову идеју.

Прије Првог свјетског рата, а послје Берлинског конгреса, Босна и Херцеговина је добила новог страног господара – Аустроугарску. Аустроугарска је у

* aluka1972@gmail.com

Босни настојала да спроведе политику која је имала за циљ коначно рјешавање босанског питања у облику који би бечким властима највише одговарао. Због тога је настојала да православни дио популације Босне и Херцеговине држи под сталном контролом и дозираним притисцима како би постигла максималну одвојеност Срба од утицаја краљевине Србије и, у крајњој линији, од царске Русије. Контакти Срба и њихових институција са руским друштвено-политичким и религијским структурама током историје били су разнолики и обимни, о чему се у новије вријеме у научним круговима доста и говори.¹ Ови контакти су остваривани посредно или директно, захваљујући људима који су имали одређене везе у руским друштвеним круговима. Руска дипломатија је свакако узимала активно учешће у креирању прилика у Босни и Херцеговини и прије Берлинског конгреса, али се стиче дојам да они нису имали јасну слику могућег рјешења које би обезбиједило трајнији напредак ових области у времену послје одласка турске власти. С друге стране, изгледа да су Срби често имали нереална очекивања усмјерена према руској држави, њеним могућностима и тренутној позицији у свјетској политици. Интереси Русије и њене жеље често су морали да се усаглашавају са осталим европским и свјетским силама.

Питање прерасподјеле утицаја на Балкану је расправљано својевремено и у чешком градићу Рајштату. Тамо је 8. јула 1876. године потписан тајни споразум између Аустроугарске и Русије о прерасподјели утицаја и територија на Балкану послје завршетка Херцеговачког устанка (Поповић 1940). Промјене на друштвено-политичкој и војно-безбједоносној сцени Европе, па и читавог свијета, десиле су се издијањем, трајањем и завршетком Првог свјетског рата. Он је представљао потрес планетарних размјера који је прилике у свјетској политици, економији и друштвеној организацији окренуо у неочекиваним смјеровима (Петровић 2015: 219–247). Једна од тековина овог рата јесте и издијање Октобарске револуције. Октобарском револуцијом отпочео је грађански рат који је, поред тешких жртава изазваних учешћем Русије у рату против сила окупљених око царске Њемачке, довео до појаве огромног броја избјеглица. Ови људи су бјежали испред терора у својој земљи који је над непријатељима револуције или неистомишљеницима спроводило револуционарно вођство на челу са Владимиром Иљичем Лењином. Велики број људи је бјежао из Русије све до оног момента када су Совјети преу-

¹ Данас постоје обимна свједочанства о руско-српским односима кроз историју. Једно од новијих писаних свједочанстава о тој комуникацији јесу и објављени документи из руских и српских архива у три тома и у двојезичном издању под именом: *Москва-Србија, Београд-Русија. Том 1. Друштвене и политичке везе XVI–XVIII век*. Уредници: Светлана Долгова, Екаторина Иванова, Анатолиј Турилов, Татјана Суботин-Голубовић. Архив Србије, Главно архивно управление города Москвы, Российский государственный архив древних актов. Београд-Москва, 2009. *Москва-Србија, Београд-Русија. Том 2. Друштвене и политичке везе 1804–1878*. Уредници: Мирослав Јовановић, Људмила Кузмичева, Алексеј Тимофејев, Екаторина Иванова. Архив Србије, Главно архивно управление города Москвы, Государственный архив Российской Федерации. Београд-Москва, 2011. *Москва-Србија, Београд-Русија. Том 3. Друштвено-политичке и културне везе 1878–1917*. Уредници: А. Л. Шемјакин, Е. В. Иванова, М. Перишић, А. Тимофејев, Г. Милорадовић. Архив Србије, Главно архивно управление города Москвы. Београд-Москва, 2012.

зели власт над цијелом територијом бивше државе. Таласи прогнаника или оних који се нису могли пронаћи у новим друштвено-политичким околностима, отишао је различитим правцима према срединама и државама које су им или биле интересантне или су им жељеле пружити уточиште. Једна од тих држава била је и млада и новооснована Краљевина Срба, Хрвата и Словенаца. Неопходно је нагласити да је у избјегличким редовима било доста образованих и претходно веома добро ситуираних појединаца и група. Управо тој компоненти бивших становника Сарајева у нашој историографији или уопште у средствима јавне ријечи није у претходном периоду посвећена значајнија пажња. Многи од тих прогнаника су краљевину СХС и потом Југославију доживљавали као земљу која им је пружила уточиште у одсудном моменту. Због тога су неки од познатијих прогнаника исказивали жељу да њихови земни остаци буду пренешени из европских земаља у Србију (Куприн, Федченков, Иљин 2013; Раић 2013).

Новонастала држава Краљевина СХС је и сама била притјешњена великим проблемима. Требало је у једну државну заједницу сјединити територије и народе који реално једни са другима нису имали превише додирних тачака. Прогнаници различитог образовног, имовинског и статусног профила распоређивани су широм државе. У таквим околностима настојали су да организују приближно сличне услове и сличан амбијент за живот и рад који су имали у својој бившој домовини. Тако су на простору данашње Босне и Херцеговине били размјештени у неколико градова у којима је данас, нажалост, тешко наћи видљивих трагова њиховог борава и живота. Центар у којем је био смјештен и Свети синод, као и главна управа – команда РОВС-а, био је у Сремским Карловцима (Раић 2013).

Већ смо нагласили да је велики број белогардејаца био размјештен по различитим територијама Краљевине СХС. Међутим, појављивао се проблем што су они распоређивани и у срединама које нису биле, не само материјално него и духовно, спремне да их приме. Остало је забиљежено у сјећању код локалног становништва да до склапања неких приснијих и снажнијих веза између локалног становништва и чланова ове заједнице прогнаника у Билећи и њеној околини није долазило (Табаковић 2014). За неуспјех у међусобној комуникацији између локалног становништва и руских изгнаника кривица би се могла тражити и у различитом нивоу образовања и опште културе. Истовремено, Руси у Билећи нису остали дужи временски период у којем би могли остварити значајнију улогу и оставити видљиви траг у материјалном или духовном смислу на основу кога би се међусобно неразумијевање могло превазићи.

Донски кадетски корпус је у Билећи у некадашњој касарни аустроугарске војске био стациониран од новембра мјесеца 1921. до септембра 1926. године (Бугураев 1974: 141–150). Послије четворогодишњег борава у Херцеговини пребачен је у Горажде, опет у некадашњу касарну аустроугарске војске гдје се налазио све до пребацивања у Белу Цркву 1933. године (Бугураев 1974: 167–169).² Други

²Разлог пребацивања лежао је у чињеници да је, по војној организацији војске Краљевине СХС, касарна у Билећи постала интересантна за смјештај њених јединица.

кадетски корпус и свакако бројнија популација руских прогнанника налазила се у Сарајеву. Кадетски корпус који је основан у Сарајеву јуна-августа 1920. године звао се Први руски кадетски корпус. У Билећи, а потом у Горажду налазио се Донски кадетски корпус. У Белој Цркви је од октобра 1922. године био стационариран Кримски кадетски корпус. Од 1929. године, када је из Сарајева преведен Први корпус у Белу Цркву, престао је да постоји Кримски корпус јер је извршено обједињавање та два кадетска корпуса у један под именом Први кадетски корпус. Од 1933. године у Краљевини Југославији постојао је само један кадетски корпус у Белој Цркви јер је тада извршено гашење Донског кадетског корпуса у Горажду и превођење његових васпитаника у Белу Цркву, гдје остаје све до ратне 1944. године, када се повлачи испред јединица Црвене армије и једну годину борави у Аустрији. Потребно је нагласити да је назив корпуса од 1933. године био *Первый Русский Великою Князя Консѳанѳина Консѳанѳиновича кадеѳский корѳус*. Ова заједница је била неупоредиво бројнија и виталнија од оне која је својевремено била смјештена у Билећи, Горажду или неком другом босанскохерцеговачком мјесту између два рата.

Руска заједница у Сарајеву преживјела је и Други свјетски рат али, нажалост, није успјела да преживи долазак комуниста на власт и њихов непријатељски став према овој компоненти класног непријатеља (Полчанинов 1984: 114–117; Полчанинов 2004: 172–178). Морамо нагласити да је и послије Другог свјетског рата у појединим срединама широм Југославије остао извјестан број Руса који су радили у просвјети или неким другим институцијама система. У *Љеѳоѳису фочанске ѳимназије*, који се чува у архиви средњошколског центра „Никола Тесла“ у Фочи, забиљежена су имена неколицине руских наставника, учитеља и чак љекара који су тамо радили одмах послије завршетка рата. Тако су записана имена: у школској 1945/46. години Кубичек Јосиф (наставник), Кубичек Марија (учитељ) и др Рајнер Еуген (љекар); у школској 1946/47. години Дикин Владимир (учитељ), који је у школској 1950/51. години обављао дужност в. д. директора, да би потом напустио школу (Архив средњошколског центра у Фочи; Љетопис гимназије у Фочи за 1945/46; 1946/47 и 1949/50). Овај кратки податак само нам свједочи о томе колико су ти људи били потребни у овој средини да су то у почетку препознавали и представници нових власти.

Истовремено, како је текао егзодус белогардејаца и свих оних који своју егзистенцију нису видјели у СССР, тако је са њима ишао и значајан број архијереја, свештеника и монаха. Сви они су дијелили исту недаћу и страдање. Међутим, упечатљива је та чињеница да су они настојали, бар у оним институцијама које су осниване за потребе прогнанника, основати руске православне храмове. Ови храмови оснивани су углавном као капеле при неким образовним или другим институцијама, као што су то били кадетски корпуси. Прво свеноћно бденије у Сарајеву одслужено је у кадетској капели 26. марта 1921. године (Полчанинов 2003: 173). Кадетска претходница стигла је у Сарајево 4. јуна 1920. године. По указу генерала Врангела од 1. октобра, корпус који је тамо основан назван је Првим кадетским корпусом у Краљевини СХС. Дакле, имајући у виду вријеме оснивања

кадетског корпуса, релативно брзо је у касарни Краља Петра у Сарајеву основана и руска капела у којој су кадети редовно присуствовали на богослужењима. Капела је била посвећена светом Александру Невском и налазила се на трећем спрату. Куриозитет је био да је то била специфична капела и по још једној особини. Наиме, пошто су просторије које су биле уступљене кадетима очигледно биле недовољне, просторија која је служила као капела уједно је, по потреби, служила и као умјетничка дворана или сала за вјежбе. Због тога је иконостас који су саградили руски мајстори у Сарајеву био покретан и по потреби је уклањан из просторије.

Први настојатељ храма био је протојереј Сергије Троицки (Полчанинов 2003: 173). Овог проту Сергија Троицког треба разликовати од много познатијег Сергија Троицког, познатог руског теолога и истакнутог познаваоца црквеног и канонског права који је умро у Београду 1972. године.³ При храму је био организован и хор који је повремено пјевао и у двјема српским градским црквама у Сарајеву. Навешћемо само један од бројнијих примјера активности руског пјевачког друштва које је дјеловало под окриљем руске капеле у Сарајеву. Други дан Божића 1941. године, заједно са делегатима Руске православне црквене општине, посјетили су митрополита Петра Зимоњића и уз пригодну презентацију свог рада под вођством проте Б. Селивановског захвалили су се митрополиту на несебичној помоћи коју је он пружао Русима у Сарајеву (Билинац 2014: 293–294). По свједочанству Р. Полчанинова, православни Срби су били одушевљени њиховим појањем. То се дешавало све вријеме до Другог свјетског рата, када је вјерски живот у српским храмовима Сарајева био изузетно отежан. Усташе су протјерале или поубијале све свештенике Српске православне цркве у Сарајеву и околини, као и у свим областима под њиховом управом гдје су то могли да спроведу. Послије првобитног таласа терора над православним Србима покушали су да остваре привид вјерске толеранције кроз свој властити пројекат тзв. хрватске православне цркве. Стога су, у срединама гдје је још постојала значајна популација српског православног становништва, доводили унијатске свештенике који су им помагали у том пројекту и који су, узурпиривши храмове Српске православне цркве и њену канонску јурисдикцију на окупираним територијама, вршили вјерску службу по унијатским прописима. Због тога је у току рата у Саборној цркви чинодејствовао унијатски свештеник Биљак (Полчанинов 2004: 174).

Оног момента када је из Сарајева премјештен Први кадетски корпус у Балу Цркву, 5. септембра 1929. године, простор гдје су они били смјештени у потпуности је преузела војска Краљевине СХС. Дакле, Руси у Сарајеву су остали без свог

³Професор Сергије Викторович Троицки рођен је у 1878. године у Томску, Русија. Био је уважени професор црквеног права на Суботичком правном факултету Београдског универзитета, професор црквеног права на Богословском факултету у Београду, држао је предавања из црквеног права на Руском богословском институту Светог Сергија у Паризу, члан САНУ-а, послје Другог свјетског рата предавао је током 1947. и 1948. године црквено право на Московској духовној академији. Умро је 27. новембра 1972. године у Београду гдје је и сахрањен на београдском Новом гробљу (Гардашевић 1973: 1–15).

богослужбеног простора који им је, очигледно, био много важан. Када кажемо *очигледно*, онда то поткрепљујемо чињеницом да су релативно брзо од пресељења кадета из Сарајева у Белу Цркву и по приспијећу оца Алексеја (Федотовича) Крижка за свештенослужитеља при болници на Кошеву, сарајевски Руси отпочели радње за оснивање једног руског храма или капеле. Послијератни живот оца Алексеја Крижке у односима са новим властима ФНРЈ није био нимало лак. Њега су нове власти на тзв. Сарајевском процесу 1949. године осудиле на затворску казну са принудним радом у трајању од једанаест и по година. Ову казну је готово до краја издржао, али је 12. јануара 1956. године, заједно са још дванаест људи, пуштен из затвора и послан у СССР. Тамо је све до 1976. године служио у једној малој лењинградској парохији Руске православне цркве (Полчанинов 2003: 174; Полчанинов 2004: 177). Долазак оца Алексеја за болничког свештеника у болници на Кошеву изгледа да је неке људе у Сарајеву збуњивао, у смислу да су ту капелу или молитвени простор за болеснике који су били тамо на лијечењу, а која је вјероватно постојала у болници, поистовјећивали са наводним постојањем руске капеле на Кошеву. На основу ових свједочења Р. Полчанинова видимо да то није тачно.⁴ Отац Алексеј је у Сарајево стигао највјероватније 1930. године и у то вријеме у Сарајеву није постојала ниједна капела или простор који би православни Руси могли да користе. Због тога су представници Руске заједнице из Сарајева молили патријарха Варнаву да посредује код црквених власти у Сарајеву како би им био додијељен или уступљен грађевински простор на којем би била изграђена руска црква (Обавјештење Г-ну Петру, митрополиту дабробосанском, Сарајево. Архив Светог Архијерејског Сабора СПЦ. П. Бр. 888. Београд, 12. фебруар 1931). Из овог документа се види да је извјесни Александар Мартијанов, бивши официр руске царске армије, послао молбу патријарху Варнави за уступањем земљишта за изградњу храма у Сарајеву.⁵ Због тога патријарх извјештава митрополита Петра Зимоњића о овој молби.

Патријархова представка је примљена у Сарајеву а одмах затим је митрополит Петар отпочео процедуру којом би, у складу са црквеним канонима и важећим односом са Сарајевском српском црквено-просвјетном општином дошао до прихватљивог рјешења. Из акта који је митрополит Петар упутио Одбору српске православне црквене општине у Сарајеву уочава се неколико чињеница. Прво, молба Александра Мартијанова, бившег официра руске царске армије, патријарху Варнави је уручена 25/12. јануара. Друго, на основу овог акта уочавамо да су Руси у Сарајеву испољили стварну жељу за трајнијим рјешењем својих потреба

⁴ Посредно се то може закључити и на основу докуметације везане за идеју изградње руског православног храма у Сарајеву 1930/31. и на основу докумената који су сачувани у Архиву дабробосанске митрополије у Сарајеву, а везани су за иницијативу око изградње руског православног храма у Сарајеву.

⁵ О професионалној оријентацији Александра Мартијанова ништа се не говори у представи патријарха Варнаве. О томе сазнајемо на основу писма које је упутио митрополит Петар Зимоњић Одбору српске православне црквене општине у Сарајеву од 5. марта 1931. године. Архив Епархијског црквеног суда у Сарајеву од 21/8. II 1931. број 178.

за изградњом једног вјерског објекта који би имао искључиво руски архитектонско-амбијентални печат. Истовремено, Александар Мартијанов у својој молби, а што је видљиво из прослијеђеног захтјева Епархијског црквеног суда Одбору српске православне црквене општине у Сарајеву, указује на могућу локацију храма (Представка Одбору српске православне црквене општине у Сарајеву од 5. марта 1931. године. Архив Епархијског црквеног суда у Сарајеву од 21/8. II 1931. број 178). Руси су то тражили, очигледно, на основу неких претходно стечених сазнања да је у Црквеном власништву неко земљиште на локацији близу Земаљског музеја. На одговор представника Одбора српско-православне црквене општине није се дуго чекало. Наиме, на претходну представку од 5. марта одговорено је већ 19. марта 1931. године (Одбор Српско-православне црквене општине у Сарајеву. Одговор Епархијском црквеном суду у Сарајеву. Број 172. из 1931. Од 19. марта 1931). Одбор негира да посједује неку репрезентативну имовину на поменутој локацији, осим што тврде да између „вароши и жељезничке станице код Земаљског музеја постоји старо православно гробље“. Истовремено, представници црквене општине тврде да се на том локалитету налази земљиште које је у власништву Великог управног и просвјетног савјета патријаршије у Сремским Карловцима. На основу овог одговора митрополит Петар Зимоњић је писао представку Великом управном савету патријаршије Српске у Сремским Карловцима у којој упознаје Управни савјет о наведеној иницијативи. Ту митрополит Петар износи неколико ставова који нам додатно расвјетљавају поменуту иницијативу. Прво што се види јесте то да је молбу патријарху Варнави писао Александар Мартијанов очигледно као члан Сарајевског одбора друштва за старање о духовним потребама православних Руса. Дакле, у Сарајеву је између два рата постојало друштво које је у опису свог дјеловања имало и ову дјелатност. Исто тако, на основу ове представке видљиво је да су представници овог Друштва поново писали молбу 4. маја 1931. године (Великом управном савету патријаршије Српске у Сремским Карловцима, бр. 400/31. 23/10. маја 1931. године. Архив митрополије дабробосанске, Сарајево).

Рјешење питања које су православни Руси иницирали сада се пребацивало на терен Патријаршије. Иницијативи су се својом молбом прикључили и представници Одбора црквене општине са својом представком о којој говори и митрополит Петар. Они, додуше, сада не говоре о постојању неког земљишта које би се могло поклонити Русима него се говори о постојању стамбених зграда у власништву Управног савјета патријаршије а које би могле послужити за рјешавање питања руске капеле. Тамо се, уосталом, предлаже једно другачије рјешење од онога које су Руси на почетку предлагали. Од Патријаршијског савјета тражено је да се Русима на кориштење у Сарајеву додијели нека просторија у власништву Патријаршије. Слиједећи овакав развој питања, они предлажу да Руском друштву, уколико Управни савјет не буде могао поклонити зграду или неку просторију, Велики управни савјет пружи новчану помоћ за подмиривање трошкова изнајмљивања просторије за формирање руске православне капеле. Није објашњено како је дошло до промјене у руској молби око саме природе рјешења, односно откуд се одједном појављује идеја о изнајмљивању просторија или објек-

та а не о трајном рјешењу које би са собом носила изградња храма. Истовремено, изградња храма би сигурно допринијела архитектонској разноликости урбане цјелине града Сарајева јер би руски храм сигурно био изграђен у препознатљивом стилу руске храмовне архитектуре. На основу ових докумената није могуће утврдити како је дошло до промјене.

Уз ову представку Управном савјету патријаршије касније су додата и два пропратна акта-прилога или одговора заинтересованим странама у Сарајеву. Ти прилози су датирани на крај године, тачније на 3. децембар/20. новембар 1931. године (Великом управном савету патријаршије Српске у Сремским Карловцима, бр. 400/31. 23/10. маја 1931. године. Прилог 1: Одбору друштва за старање о духовним потребама Православних Руса у Краљевини Југославији у Сарајеву. Прилог 2: Одбору Српске православне црквене општине у Сарајеву. Архив митрополије дабробосанске, Сарајево). Први акт-прилог који је упућен Одбору друштва за старање о духовним потребама православних Руса у краљевини Југославији у Сарајеву представља извјештај одбору о активностима које су проистекле на основу њихове молбе од 4. маја. Из акта се сазнаје да до децембра мјесеца 1931. године Велики управни савјет патријаршије из Сремских Карловаца није одговорио на молбу митрополита Петра од 4. маја. Стога је Епархијски савјет Митрополије одлучио, а на основу обавјештења да је Руско друштво у Сарајеву од 1. децембра већ изнајмило просторије за своју капелу, да додијели новчану помоћ за плаћање најамнине. Висина новчаних средстава износила је 6000 динара, подијељена на мјесечне рате од 500 динара. У овом акту митрополит Петар задужује епархијску благајну да унапријед, почев од 1. децембра, на основу признаница друштва исплаћује мјесечни износ од 500 динара. На основу овога можемо закључити да су у Митрополији сматрали да је износ који су намијенили довољан како би се исплатили трошкови најамнине просторија које су служиле за руску капелу. У другом прилогу извјештава се Одбор црквене општине о рјешењима која су пронађена поводом руске молбе. Стога Епархијски савјет предлаже Одбору црквене општине да и они из својих средстава одвоје одређена средства као вид помоћи друштву, ради лакшег подношења трошкова изнајмљивања просторија за капелу. Из свега реченог јасно је да се идеја око подизања руске цркве у Сарајеву завршила тако што се од ње одустало а прихваћено је рјешење које је добијено изнајмљивањем бивше радионице у улици Деспића бр. 6 (Полчанинов 2003: 175).

Капела је на овом мјесту постојала све до затварања оца Алексеја за које су одговорне комунистичких власти нове Југославије, до новембра или децембра 1949. године (Полчанинов 2004: 176). Занимљиво је да је у капелу својевремено долазио и патријарх Варнава када је долазио у канонску посјету Сарајеву 1933. године. Патријархова посјета је на православне Русе оставила упечатљив дојам. Исто тако, број оних који су долазили у ту капелу није био коначан или сталан. По попису из 1931. године, у Сарајеву је било 616 Руса. Наравно, сви они нису били редовни по својим доласцима у цркву. Та бројка се кретала од 60 до 70 људи који су чинили језгро парохије организоване при руској капели. Треба нагласити да ова капела није била богослужбено мјесто у које су долазили само Руси него

су тамо долазили у значајном броју и сарајевски Срби (Полчанионов 2003: 175).

Завршетком Другог свјетског рата и она преостала популација руских избјеглица под притиском револуционарних власти Југославије још више је смањена. Велики број њих отишао је из земље а она мањина која је остала током времена природним путем је нестајала. Са нестанком тих људи нестала је, нажалост, и капела у Сарајеву и многи други споменици њиховог постојања на овим просторима. Отишла је у неповрат јединствена прилика и идеја о подизању једне православне цркве са њеним специфичностима која би, вјерујемо, само обогатила духовни живот православних вјерника Сарајева и његове околине.

Библиографија

Извори

Архив митрополије дабробосанске – Сарајево.

Архив епархијског црквеног суда у Сарајеву.

Архив средњошколског центра у Фочи.

Литература

На руском језику

Донской императора Александра III кадетский корпус. Воспоминания кадет донского корпуса (1974). Под редакцией М. К. Бугураева. Мадрид: Кадет Донского Императора Александра III Кадетского Корпуса.

Полчанинов, Р. (1984). „Русские в Сараеве“, у: *Кадетская перекличка*. Периодический журнал Объединения Кадет Российских Кадетских Корпусов за рубежом, бр. 36. Нью-Йорк: США, стр. 114–117.

Полчанинов, Р. (2003). „Русский православный приход Сараеве“, у: *Кадетская перекличка*. Периодический журнал Объединения Кадет Российских Кадетских Корпусов за рубежом, бр. 74. Нью-Йорк: США, стр. 173–176.

Полчанинов, Р. (2004). „Русские в Сараеве“, у: *Кадетская перекличка*. Периодический журнал Объединения Кадет Российских Кадетских Корпусов за рубежом, бр. 75. Нью-Йорк: США, 172–178.

На српском језику

Билинац, Р. (2014). *Митрополијски свети Пејтар Зимонић (1866–1941)*. Источно Сарајево: Дабар.

Гардашевић, Б. (1973). „Професор Сергије Викторович Троицки“, у: *Бојословље*, издаје Православни богословски факултет у Београду. Година XVII (XXXII), свеска 1 и 2. Београд: Православни богословски факултет, стр. 1–15.

Куприн, А. И., Федченков, В., Ильин, И. А. (2013). *Петар Николајевич Враніел*. Београд: Бернар.

Петровић, Д. (2015). „Православље у троуглу Русија, Аустро-Угарска и Турска у свјетлу догађаја око Првог свјетског рата“, у: *Православни свети и Први свейски раји (Зборник радова међународној научној скупи)*. Београд: Православни богословски факултет у Београду, стр. 219–247.

Поповић, В. (1940). *Европа и српско њишање у њериоду ослобођења (1804–1918)*. Београд: Геца Кон.

Странице са интернета

„Первый Русский Великого Князя Константина Константиновича кадетский корпус.“ Преузето 21. фебруара 2017. године са: <http://cadet.org.ua/istoriya-kadetskogo-obrazovaniya/kadetskie-korpora-v-emigratsii/item/70-pervyj-russkij-velikogo-knyazya-konstantina-konstantinovicha-kadetskij-korpus>.

Табаковић, Д. (2014). „Донски кадетски корпус у Билећи.“ Преузето 12. фебруара 2017. године са: <http://osvit.info/2014/04/донски-кадетски-корпус-у-билећи/>.

Раић, Р. (2013). „General koji je odabrao Srbiju za otadžbinu.“ Преузето 8. фебруара 2017. године са: <http://www.intermagazin.rs/ruski-general-koji-je-odabrao-srbiju-za-otadzbinu/>.

An Attempt to build Russian Church in Sarajevo between World Wars

Summary. Big Russian population was living in Sarajevo between two world wars. Many of them were well educated and willing to preserve their tradition in new environment. However, proposed solutions were not always acceptable for them and their neighbors. Certain Serbian institutions in Sarajevo were not ready to help this Russian community in Sarajevo to leave clear traces of their existence in that area.

Keywords: Russians, White Army, cadet corps, Sarajevo, Russian chapel, Serbian church.